

VÍRA NEVĚŘÍCÍCH – přednáška Prof. P. TOMÁŠE HALÍKA

Samotné pojmy „věřící“ a nevěřící“ by bylo nutno definovat, protože v průběhu historie mají různé obsahy. I z náboženského aspektu je jistě rozdíl mezi vírou svatého Františka a vírou teroristů Al-Kajdy. Islám sám označuje křesťany za nevěřící „d'aury“. V průběhu střetu židovství a křesťanství s římskou říší, byla víra v neviditelného jediného nejvyššího Boha, který nebyl součástí kultu státního zřízení, považována za pohanství a neloajalitu vůči vlastnímu státu. Tento stav trval téměř čtyři století.

Z hlediska aplikace pojmů věřící – nevěřící je proto vhodnější „nenálepkovat“ tímto označením druhé lidi, ale ptát se, (zda a) jak jednotlivý člověk označuje sám sebe. Mezi oběma alternativami navíc neexistuje pevná hranice, ale spíše meziprostor, ve kterém lze označit lidi za hledající, lidi bez názoru či zájmu tento problém vůbec řešit, lidi „někdy ano, někdy ne“. Takže to správné rozdělení spočívá spíše v „zabydlení – ať tak či onak“ a lidi na cestě, hledajících či bez zájmu o tento problém. Poslední dobou ubývá lidí „zabydlených“ a přibývá těch hledajících (či bez zájmu).

Dialog mezi věřícími a nevěřícími byl řešen i Druhým vatikánským koncilem – dialog s nevěřícími je velká výzva pro každého věřícího. Ani křesťan není věřícím automaticky, je to spíše „pokřtěný pohan“, tedy někdo, kdo byl kdysi sám nevěřící. Pokud chceme vést dialog s nevěřícími kolem nás, měli bychom se setkat i s nevěřícím v sobě. Svě „nevěřící já“ můžeme a máme brát s sebou i do kostela, a nikoli jej nechávat přede dveřmi. Naše „nevěřící já“ je přirozenou součástí našeho života, podobně jako naše hříšnost a další slabosti. Víra není jen psychické rozpoložení naší mysli či citů během obřadů v kostele, má to být stav trvalého směřování našeho života, jeho nejvyšší hodnota a cíl. Pokud toto nenastává, jedná se spíše o „nevěru věřících“, kteří se sice za věřící považují, ale jejich život je tomu na hony vzdálen. Proto se může stát, že věřící člověk může s některými nevěřící souznít více než s některými věřícími.

Racionálně naší psychiky je pouze špičkou ledovce naší osobnosti, její velká část je totiž uložena hluboko v podvědomí i nevědomí. Přitom pojem „srdce“ nemůžeme chápat jen jako centrum našich emocí a citů. Lze proto vyslovit předpoklad či hypotézu, že mnoho nevěřících, kteří by i rádi věřili, má rozpor mezi směřováním svého srdce k Bohu s averzí vůči instituci církve.

Lze bohužel jen souhlasit s tvrzením anglického spisovatele Chestertona, že **pokud věřící přijde o svoji víru v Boha, věří potom jako nevěřící naprosto čemukoliv, např. i v UFO, v různé „nadpřirozené“ bytosti, zákonitosti a síly, aniž by věřil či připouštěl existenci bytosti, která je prvotní a je nade vším.** Z tohoto pramení všechna náhražková náboženství, mezi něž lze ve dvacátém století započítat i nacionalismus (ale i další ideologie). Vyprázdněné místo po Bohu rády zaujmají relativní věci, které se tímto absolutizují. Naproti tomu lze život chápat jako neustálý dialog o hledání smyslu a cíle, vše co prožívá, nechápe věřící jako sled náhod, vše co prožívá, může meditovat, komunikovat, může se ztišit, naslouchat, jít na hloubku, odpovídat na všechny výzvy, na vše dobré i zlé. Opakem dialogu, který předpokládá nevěru, je zavření se sama do sebe, Člověk sám sebe absolutizuje a činí se středem svého zájmu, jediným smyslem, cílem i hodnotitelem. Proti tomu je víra i důvěrou, v dobro lidí kolem nás. Schopnost důvěry předpokládá, kromě jiného, zejména šťastné

dětství, milující rodiče, pozitivní vzory. To vše napomáhá věřit, že to co my sami zažíváme, je pouze pro nás určený fragment dějin, který snad jednou uvidíme tvář v tvář ve všech souvislostech, které nyní ví jen Bůh.

Neschopnost věřit je často způsobena subjektivní interpretací boha, kterého člověk popírá. Určitě bychom se dokázali s mnoha nevěřícími shodnout, že v boha, kterého oni popírají, nevěří ani věřící. To proto, že představy o Bohu jsou zpravidla různé lidské karikatury Boha, např. „bůh policajt“, „bůh registrátor hříchů“, „bůh bělovousý hodný stařeček na obláčkách“. Falešnou představou boha je i tzv. „deismus“, tedy že Bůh existuje, stvořil svět i člověka, ale dále se o svět ani o člověka nezajímá. Dobrou rozlišovací otázkou, která zpravidla při dialogu s „nevěřícím“ zabírá je: „A řekni mi prosím, jaký je ten bůh, v kterého ty nevěříš“. Člověk si vždy Boha představuje připodobněním k člověku, což byli všichni starověcí či antičtí bohové, či celé galerie bohů. I známý řecký filosof Sokrates nevěřil v božstva vyznávaná jako oficiální kult řeckých městských států. Je bohužel příznačné, že pokud kritika oprávněně zpochybní obrazy boha tak jak byl vytvořeny lidmi, znamená to pro mnoho lidí odstranění nejen těchto obrazů, ale i zpochybnění samotné existence Boha. Teologicky i filosoficky je přitom zřejmé, že bytí – existence Boha (který přesahuje naprosto všechno a současně je jeho předané bytí obsaženo v každém atomu vesmíru) musí být úplně jiná než bytí člověka, (složeného z tělesné a duchovní a duševní stránky v prostoru a čase našeho vesmíru).

Problémem dneška není ani tak ateismus či neutrální pásmo hledajících či přebíhajících, ale spíše celková apatie většiny lidí se otázkou Boha, smyslu života, naší existence vůbec zajímat, což lze označit pojmenováním APATEISMUS. Tento "apateismus" je navíc přiživován mediálními často jednostranně negativními obrazy církve, propagandou, bulvárem, negativními zážitky, Během 17. století došlo i ve vědeckém světě k významnému posunu. Do té doby byl Bůh chápán jako první mechanická příčina vesmíru. V 17. století byla hypotéza Boha jako prvního hybatele odmítnuta a ujal se názor, že při zkoumání světa by se mělo vycházet z hypotézy „jako by Bůh nebyl“. Naproti tomu současný papež Benedikt XVI. navrhl lidem hypotézu, aby se (preventivně) chovali tak „jako by Bůh byl“. Co kdyby nakonec všechna ta „vyprávění o Pánu Bohu“ – přes všechna „vědecká“ tvrzení o neexistenci Boha – byla pravda. Z vědecké terminologie můžeme víru popsat jako hypotézu, u níž rovněž chybí absolutní jistota a nezpochybnitelný důkaz pro vnější okolí.

Ateismus se zpravidla dělí do několika typů:

1. **vulgární** – jednoduchý
2. **militantní** – který byl propagován komunismem, tvářil se jako „vědecký“,
3. **humanistický** – s ním se dá vést dialog, protože fakticky vychází z křesťanství či se s ním v mnohém, shoduje, pouze mu chybí „božský“ kořen,

Historickou skutečností je dlouhodobé vzájemné překračování hranic mezi teologií a přírodními vědami a to oboustranně. Tyto bohužel tyto kompetenční přestupky nebyly pouze ve středověku, pokračovaly i v novověku a bohužel se jako „fauly“ používají dodnes ze strany militantního ateismu, když se do omrzení předkládají hebrejské starozákonní texty z Genesis jako přírodovědecký popis stvoření vesmíru, Země i člověka. Popravdě ale musí křesťanství ateistické kritice osvícenství za mnohé (i když ne za vše) poděkovat, protože svou oprávněnou kritikou přinutila odstranit mnohé chybné lidské interpretace a obrazy Boha i Bible. Ony lidské obrazy a představy po právu kritizoval např. Feuerbach a Freud, podle nichž si člověk vytvořil představu boha, když si nedokázal vysvětlit množství jevů v přírodě a potřeboval mít nad sebou Ochránce, k němuž se modlí, aby jej před vším

neznámým ochránil. Popřením chybného obrazu boha došlo k odmítnutím samotného Boha a tím i zveličení postavení člověka, jeho zbožštění. Kam takové zbožštění člověka vede, můžeme vidět nejen z televizních reklam, ale i velkých či menších diktátorů 20. století. Když ateismus chce vytěsnit víru i náboženství, stává se sám netolerantním náboženstvím. Tvrdou formou byl komunismus, nyní zažíváme měkkou formu – multikulturalismus, resp. nesnášenlivý sekularismus.

Ateismus je zpravidla silný, pokud útočí, ale velmi slabý při své vlastní obhajobě. I ateismus by měl dokázat pochybovat o své „víře – nevíře“.

Věřící proti tomu dokáže žít s tajemstvím, i když ne vše je spočítané a dokázané (dokáže zaujmout životní postoj dříve, než věda či teologie dokáží existenci Boha nezvratně prokázat). Bůh jako by se z určitého pohledu před člověkem skrýval – skryl svoji tvář, či plně nezjevil, aby tak měl možnost jej hledat.

1. **Ateismus „pokorný“** – je to postoj, kdyby člověk rád v Boha věřil, ale z nějakých důvodů nemůže – zpravidla je to kvůli existenci zla ve světě. Je to pouze jiná modifikace jednoho z nesprávných obrazů Boha – „boha spravedlivého režiséra ochránce hodných vůči zlým“. Tento ateismus nemá bohužel trpělivost. Podle polského teologa Tišnera je ale Bohu milejší člověk, který se s ním hádá, smlouvá, vyjednává, než člověk vše pasivně přijímající. Vzpomeňme jen na vyjednávacího Abraháma, který chtěl za každou cenu zachránit Sodomu, trpícího spravedlivého Joba, který se hádal s Hospodinem, proč že mu to utrpení způsobil, nebo Jákoba-Izraele bojující ho s Bohem, Vyjednávací a žádající obchodník Abrahám je asi před Hospodinem více, než spravedlivý Noe, který na svém korábu zachránil svoji rodinu, zvířectvo, ale pro své hříšné okolí již neučinil nic. Možná ale, že zápasící ateisté jsou Bohu blíže než někteří konvenční sami se sebou spokojení věřící.
2. **Agnosticismus** – je rovněž určitým typem ateismu, přestože agnosticismus není přímo ateismus – agnosticismus říká, že o tom, zda je či není Bůh, nemůžeme vlastním poznáním nikdy dojít, tedy existenci Boha vlastně připouští. Bůh je skutečně nepopsatelný naší lidskou řečí. Obecně lze říci, že i ateismus má svá dogmata, agnosticismus má své pochybnosti, víra ale dokáže s pochybnostmi pracovat. Víra dokáže dokonce pochybovat o svých pochybnostech.

S militantním ateismem nemá moc smysl diskutovat, diskuze přechází k hádkám. Jakýkoli fanatismus, a to nejen fanatismus ateismu ale i fanatismus víry je zpravidla jen obrana před nejistotou v sobě. (Naproti tomu s ateismem humanitním, pokorným či agnosticismem je žádoucí hovořit „jejich“ jazykem, jejich myšlením, osobní pohled má pro tazatele většinou větší autenticitu než objektivně pravdivé a teologicky správné poučky katechismu.)

K hledání smyslu života a Boha mohou napomoci nejen těžkosti života, smrt, bolest, stáří, strach z neznáma, ale i přemíra štěstí a radosti. Filosof se může udivovat nad tím, že svět kolem nás vůbec existuje, že „něco je“, že to vše kolem nás není něco samozřejmého. Podle Blaise Pascala platí, že „kdo nechce věřit, má k tomu dost tmy“ (dost argumentů) a obráceně, „kdo chce věřit, má k tomu rovněž dost světla“ (dost argumentů).